

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**Методичні вказівки для самостійної роботи
з дисципліни «Історія української культури»
для студентів усіх спеціальностей
денної форми навчання з питаннями
для самостійної роботи і тестами
для перевірки знань**

2025

Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни «Історія української культури» для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання з питаннями для самостійної роботи і тестами для перевірки знань / Укл.: М.В. Дедков, Г.І. Шаповалов, І.М. Спудка та ін. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2025. 44 с.

Укладачі: Г.І. Шаповалов, професор, д-р. іст. наук;
М.В. Дедков, професор, канд. іст. наук;
І.М. Спудка, доцент, канд. іст. наук;
Т.В. Васильчук, доцент, канд. іст. наук;
Б.А. Бровко, доцент, канд. іст. наук;
Л.В. Турчина, доцент, канд. іст. наук;
В.М. Чоп, доцент, канд. іст. наук;
О.А. Чумаченко, доцент, канд. іст. наук;
Г.А. Сигида, ст. викладач;
Д.І. Мозуленко, ст. викладач.

Рецензент: Г. М. Васильчук, д-р іст. наук, професор,
кафедри джерелознавчих студій та
суспільних комунікацій Запорізького
національного університету

Відповідальний
за випуск: М.В. Дедков, професор, канд. іст. наук

Затверджено на засіданні кафедри
українознавства та загальної
мовної підготовки, протокол № 6
від 11.02.2025 р.

Затверджено на засіданні
Науково-методичної ради
Гуманітарного факультету
протокол № 5 від 28.02.2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Тема 1. Витоки української культури	5
Тема 2. Архаїчні культури на території України	10
Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства	15
Тема 4. Культура періоду становлення української народності (XIV – початку XVII ст.)	20
Тема 5. Розвиток української культури у часи Гетьманщини	24
Тема 6. Національно-культурне відродження в Україні кінця XVIII – початку XIX ст.	30
Тема 7. Духовна культура України XX ст.	35
Тема 8. Культура України в умовах нових соціально-політичних реалій (90–ті роки XX – початок XXI ст.)	40

ВСТУП

У багатомісячній вітчизняній історії особливе місце належить культурі, її можна визначити як певну рухому систему матеріальних і духовних цінностей, що відтворюють та утримують у цілісності буття народу. Сьогодні, коли відбувається нелегкий процес нашого державотворення, саме культура покликана формувати призабуте почуття національної гідності, честі, гордості за свій народ, за Україну. Тому даний курс «Історія української культури» ставить за мету відтворити цілісний образ історії рідної культури, що відображає сутність і значимість місця нашого народу у загальноєвропейському та світовому духовному просторі.

Запроваджена кредитно-модульна система навчання сприяє ефективному контролю та своєчасному корегуванню навчально-виховного процесу, зокрема й шляхом тестової перевірки знань студентів.

Дані методичні рекомендації ставлять своїм завданням допомогти студентам оволодіти методикою самостійної роботи над темами курсу «Історія української культури», зокрема й тестовим методом перевірки знань з метою його успішного використання у навчальному процесі.

Тема 1. Витоки української культури

Українська культура – це сукупність матеріальних і духовних надбань, спосіб сприйняття світу й оволодіння ним, система мислення і творчості українського народу. Вона охоплює мову, мистецтво, науку, ідеологію, право, етику, релігію, традиції, звичаї і вірування, які становлять духовний світ народу, його свідомість, переконання і погляди, які обумовлюють особливості поведінки і практичної діяльності.

Розглядаючи історичний шлях української культури, можна визначити певні опорні віхи її становлення та розвитку. Щонайменше окреслюють вісім основних періодів, яким передують її передісторія (найдавніші часи, пов'язані з Мізинською, Дніпро-Донецькою, трипільською, ямною, катакомбною та ін. культурами; вплив кочових племен й античних міста-колоній Північного Причорномор'я та Криму; слов'янський слід, зокрема: Антський союз, а також зарубинецька та черняхівська культури). I період пов'язаний з княжою добою, з історією культури і духовності Києво-Руської, Галицько-Волинської і Литовсько-Руської держав; II - охоплює козацько-гетьманські часи; III (к. XVIII ст. – I пол. XIX ст.) - започатковує українське відродження; IV (сер. і II пол. XIX ст.) – українське національне відродження; V (рубіж XIX–XX ст.) тривав до Української революції 1917–1921 рр. і пов'язаний з остаточним утвердженням окремої національної культури України новітньої доби; VI період (сер. 20-х – поч. 30-х рр. XX ст.) - на Україну було експортовано окупаційний тоталітарний режим, VII період (сер. 30-х до II пол. 80-х рр. XX ст.), VIII період або сучасний (рубіж 80–90-х рр. XX ст.) пов'язаний із рухом за суверенізацію і відновлення державної незалежності України.

Етнічна культура, завдяки ефекту ціннісного єднання, виступає основою формування національної ідентичності. Формування етнічної культури нерозривно пов'язане з формуванням самого народу (етногенезом). Тому, розглядаючи українську культуру, не можна не зупинитися на проблемах етногенезу українців. При вивченні даного питання, необхідно проаналізувати основні точки зору етногенезу українців.

Українці належать до слов'янської групи індоєвропейської етнолінгвістичної сім'ї. Український етнос складається з: 1) основного етнічного масиву українського народу, який в основному співпадає з

територією його формування і державними кордонами України; 2) етнічних груп українців за межами основного етнічного масиву в ближньому і далекому зарубіжжі - діаспори; 3) субетнічних груп, тобто спільнот у середовищі українців, відмінних специфічними рисами культури (гуцули, лемки, бойки, поліщуки і т.д.). Визначте та охарактеризуйте основні етапи етнічної історії українців.

Традиції і побут українського народу зберігають ряд територіальних особливостей, що зумовлені: характером історичного розвитку окремих регіонів України; природно-географічними умовами; взаємозв'язками з іншими народами. Визначте основні культурно-історичні зони та вирішальні чинники формування сучасного обличчя української нації, що вплинули на чисельність і географічне розміщення інших етнічних груп, на характер етнічних процесів в Україні загалом.

Література:

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
3. Перегуда Є.В. Історія української культури: навч. посібник. Київ: КНУБА, 2010. С. 5-20.
4. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
5. Історія української культури: Навч. посіб. / В.М. Шейко, В.Я. Білоцерківський. 5-тє вид., стер. Київ: Знання, 2013. 271 с.

Питання до теми №1:

1. Перерахуйте фактори, що вплинули на формування менталітету українського народу.
2. Назвіть представників міграційної теорії походження українського етносу.
3. Які Ви знаєте джерела вивчення історії української культури?
4. У чому полягає проблема періодизації української культури?
5. Визначте етапи формування української нації.
6. Поясніть суть національної культури. Які основні елементи необхідні для її формування?

7. Наскільки сучасній українській людині важливо ідентифікувати себе з національною культурою?
8. Охарактеризуйте зміст проблеми етногенезу української нації.
9. Яку роль у формуванні національної культурної ідентичності відіграє мова?
10. Назвіть українських дослідників культури.

Тестові завдання до теми №1:

1. Геокультура України включила її в орбіту впливу культури:
 - а) давньоримської;
 - б) давньосхідної;
 - в) давньогрецької;
 - г) американської.
2. На який період припадає активний розвиток української культури?
 - а) IX-XI ст.;
 - б) XVI – XVIII ст.;
 - в) XVII – XIX ст.;
 - г) XIX – XX ст.
3. Культура має здатність відтворювати життя і саму себе в мистецтві, вона має:
 - а) обмеження у часі;
 - б) безсмертна;
 - в) має початок та кінець;
 - г) може стати «мертвою» культурою.
4. Національна культура повинна розглядатися як цілісна система, що включає:
 - а) соціальні умови;
 - б) культурну політику держави;
 - в) економічні умови;
 - г) екологічні умови.
5. Український культурний менталітет:
 - а) антиперсоналістичний;
 - б) патріархальний;
 - в) державницький;
 - г) персоналістичний.

6. У системі цінностей української культурної традиції домінує:

- а) розум;
- б) серце;
- в) воля;
- г) дія.

7. Сутність концепції циклічного розвитку культури (культурно-історичних коловоротів):

- а) розвиток світової культури як зрілість людського роду;
- б) розвиток людства як співіснування локальних, незалежних один від одного соціокультурних типів (культур);
- в) розвиток культури будь-якого народу як перехід від варварства до цивілізації;
- г) розвиток культури будь-якого народу як перехід від «дикості» до варварства.

8. Самовизначення особи в національному контексті – це:

- а) національна ідентичність;
- б) народна культура;
- в) етнічна культура;
- г) фольклор.

9. Українська культура як цілісна система включає в себе:

- а) матеріальну і духовну культуру, створену українцями як на території України, так і за її межами (у близькому і далекому зарубіжжі);
- б) синтез найкращих досягнень усіх національних культур різних народів, які населяють планету;
- в) соціально прийнятні форми соціально-культурної диференціації;
- г) орієнтацію на задоволення запитів і потреб еліти.

10. Джерельна база вивчення історії української культури – це:

- а) такі її стародавні писемні пам'ятки, як «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім», козацькі літописи тощо;
- б) низка таких писемних джерел, як «Велесова книга», давньоруські і козацькі літописи, першодруки, пам'ятки наукової, філософської та художньої літератури

- в) низка писемних джерел, в яких вона фіксується;
- г) хроніки, античні та візантійські джерела.

11. Специфічні риси сучасної цивілізації:

- а) орієнтація на творчість, розвиток науки, духовність;

б) формування масового споживача, стандартизація життя, шаблонність, демократичність, механістичність;

в) згортання розвитку техніки, зброї, активізація духовної діяльності;

г) розвиток науки, стандартизація життя, демократичність.

12. Визначте культурні регіони:

а) європейський, арабо-мусульманський, тропічно-африканський, латиноамериканський, індійський, далекосхідний;

б) східноєвропейський, арабо-мусульманський, тропічно-африканський, латиноамериканський, індійський, далекосхідний;

в) арабо-мусульманський, тропічно-африканський, латиноамериканський, китайський, індійський, далекосхідний;

г) арабо-мусульманський, український, китайський, індійський, далекосхідний.

13. Для успішного розвитку будь-якої національної культури потрібні:

а) замкнутість та ізоляція;

б) толерантне ставлення до інших;

в) взаємодія з максимальною кількістю інших культур;

г) відкритість.

14. До якого типу регіональних культур відноситься українська:

а) далекосхідної;

б) європейсько-північноамериканської;

в) латино-американської;

г) індійської.

15. Типологія культур це систематизація періодів (ступенів) в розвитку культури за:

а) найбільш загальним ознакам;

б) концепціям філософських шкіл;

в) випадковим ознаках;

г) суб'єктивним поглядом автора.

Тема 2. Архаїчні культури на території України

За своїм характером українська культура належить до культур слов'янського типу, проте генетична спорідненість українців зі слов'янськими народами не виключає культурної унікальності тубільного населення.

Заселення території України первісною людиною відбулося в епоху палеоліту близько 1 млн. до н.е. Специфічною рисою первісної культури був синкретизм (нерозділеність), коли форми свідомості, господарчі заняття, суспільне життя, мистецтво не відокремлювалися. На первісних стоянках археологами виявлено справжні витвори мистецтва: культові браслети з кісток мамонтів, які прикрашалися «сонячною» та «місячною» символікою, стилізовані жіночі статуетки, виготовлені з бивнів мамонтів, різноманітні культові предмети (серед яких і музичні інструменти), прикрашені різьбленням тощо. З'явилися релігійні вірування (магія, фетишизм, анімізм, тотемізм). Проаналізуйте зміни, що відбулися в життєдіяльності людини у період мезоліту та неоліту. Як змінилося мистецтво та релігійні уявлення зазначеної доби?

Найяскравішою культурою доби енеоліту є трипільська, характерні особливості якої полягають у наступному: ведення колективного господарства; зведення поселень на відкритих місцях, без оборонних споруд; розвинуте ремісництво; розвиток мистецтва, насамперед кераміки; розвинуті релігійні вірування й обряди. Як склалася доля трипільської цивілізації? Чи простежуються її відгуки в українській культурі?

Характеризуючи архаїчні культури на території України, не можна оминати і кіммерійсько-скіфо-сарматський симбіоз II – I тис. до н.е. У чому полягали особливості культури та релігійних вірувань кіммерійців, скіфів та сарматів?

Період VII - к. IV ст. до н.е. пов'язаний з Великою грецькою колонізацією, одним з напрямків якої було освоєння Північного Причорномор'я. Майже тисячолітню історію осередків античної цивілізації у вказаному регіоні поділяють на два періоди: 1) – грецький – II пол. VII – середина I ст. до н.е.; 2) – римський – I ст. до н.е. – IV ст. н.е. У чому, на Вашу думку, виявилися взаємовпливи античної та «варварської» культури?

На межі III і II тис. до н.е. з індоевропейської спільноти виокремлюється германо-балто-слов'янська група, що дає підстави

стверджувати про початок праслов'янської історії. Найяскравіше творчий геній давніх слов'ян на території України виявився в зарубинецькій (II ст. до н.е. – II ст. н.е.) та черняхівській (II-V ст. н.е.) культурах. При розкритті цього питання слід встановити специфіку матеріальної і побутової культури слов'янських племен, зосередивши увагу на господарській діяльності, закономірностях утворення поселень, упорядкуванні житла, позиціонуванні себе у просторі.

Світогляд східних слов'ян формувався відповідно до загальноєвропейських тенденцій розвитку уявлень про світ. У пантеоні східнослов'янських божеств, на відміну від давньогрецького та давньоримського, було порівняно мало богів, які безпосередньо втілюють інтереси і заняття людини. Відмітною рисою є і слабко виражений антропоморфізм богів: вони мало схожі на людину, нагадують переважно фантастичних істот. Розрізняють дві форми прояву мистецтва у стародавніх слов'ян: ужиткове мистецтво — художнє оформлення одягу, знарядь праці, домашніх речей тощо і культове мистецтво — предмети, пов'язані з релігійними віруваннями і призначені для сакральних ритуалів. Наведіть приклади ужиткового та культового мистецтва східних слов'ян.

Давньослов'янське образотворче мистецтво являло собою стилістично завершене своєрідне явище, що стало підґрунтям для розвитку давньоруського мистецтва.

Література:

1. Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Рижко В.А. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти. Київ: Літера, 2020. 464 с.
2. Історія української культури: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін., Київ: КНУБА, 2015. 196 с.
3. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
4. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
5. Культурологія / Т. Грищенко, Т. Мельничук, С. Сироватський та ін. Київ.: ЦУЛ, 2009. 392 с

Питання до теми №2:

1. Про що свідчать знахідки давніх «венер» на первісних стоянках?
2. Як вплинула трипільська культура на подальший розвиток культурних процесів на українських землях?
3. Яку роль відіграли кочові народи в розвитку культури України?
4. Охарактеризуйте основні риси культури скіфської доби.
5. У чому виявилися культурні здобутки грецькі переселенців?
6. Чи є підстави стверджувати, що архаїчні культури на території сучасної України – це власне проукраїнська культура?
7. Визначте джерела вивчення культури стародавніх слов'ян.
8. Чи збереглися у традиційній українській культурі міфологічні уявлення предків?
9. Що стало основою духовної культури східних слов'ян?
10. Які слов'янські міфи про створення світу збереглися донині?

Тестові завдання до теми №2:

1. Для палеоліту характерним житлом є:
 - а) пальова будова;
 - б) печера;
 - в) глинобитна споруда;
 - г) цегляна споруда.
2. Вид релігійних вірувань, пов'язаний з вірою в зв'язок групи людей з твариною:
 - а) магія;
 - б) тотемізм;
 - в) фетишизм;
 - г) анімізм.
3. Трипільці будували поселення у формі:
 - а) кола;
 - б) прямокутника;
 - в) квадрата;
 - г) ромба.
4. Золота пектораль – це пам'ятка:
 - а) скіфської культури;
 - б) трипільської культури;

- в) черняхівської культури;
- г) зарубинецької культури.

5. Для мислення первісної людини характерна:

- а) релігійність;
- б) філософічність;
- в) естетичність;
- г) міфологічність.

6. На місці давнього Пантікапея знаходиться сучасне місто:

- а) Севастополь;
- б) Херсон;
- в) Керч;
- г) Сімферополь.

7. Грецький історик, який писав про населення території України в стародавні часи:

- а) Пліній Старший;
- б) Геродот;
- в) Прокопій Кесарійський;
- г) Птоломей.

8. Архітектурі та будівництву архаїчної доби не належить:

- а) мегаліт;
- б) кромлех;
- в) дольмен;
- г) менгір.

9. Землеробство та скотарство розповсюдились у добу:

- а) мезоліту;
- б) бронзи;
- в) енеоліту;
- г) неоліту.

10. Найдавнішою сферою господарської діяльності людини є:

- а) землеробство;
- б) збиральництво;
- в) мисливство;
- г) скотарство.

11. Мізинська та Кирилівська стоянки відповідають:

- а) мадленській культурі;
- б) ямній культурі;
- в) зрубній культурі;
- г) черняхівській культурі.

12. У давній слов'янській міфології богом вітру був:

- а) Стрибог;
- б) Велес;
- в) Перун;
- г) Ярило.

13. Зарубинецька та черняхівська культура антив відрізняються, насамперед:

- а) типом поселень та поховань;
- б) типом орнаменту посуду;
- в) кольором та способом виготовлення кераміки;
- г) типом господарювання.

14. Головний бог у східних слов'ян язичників періоду формування держави:

- а) Даждьбог;
- б) Ярило;
- в) Перун;
- г) Велес.

15. Землеробські вірування давніх слов'ян пов'язані з культом:

- а) Сонця;
- б) Місяця;
- в) Венери;
- г) Марса.

Тема 3. Культура Русі та Галицько-Волинського князівства

Культура Русі – визначне явище європейської середньовічної культури, що охоплює IX – сер. XIII ст. Їй притаманний безперервний поступальний розвиток. В історії Київської Русі умовно виділяються дві культурні епохи: дохристиянська і християнська (після запровадження християнства 988 р.). Згадайте визначні риси дохристиянського періоду.

Культура Княжої доби складалася з різних субкультур, що в науці отримали назву елітарної («дружинної») та народної (фольклорної, сільської) культур. Відомий філософ та культуролог М. Попович виокремлює культуру чотирьох «соціальних світів»: села, міста, князівського двору і церкви, що різняться ціннісною системою, основними заняттями, побутовими реаліями (житло, одяг, знаряддя праці чи озброєння), поховальними обрядами тощо.

Писемність у східних слов'ян з'явилася приблизно ще в I пол. IX ст. Запровадження християнства значно прискорило розвиток писемності і літератури на Русі. На поч. XI ст. використовувалися дві системи письма: кирилиця, що базувалася на грецькому алфавіті, і глаголиця, розроблена Кирилом фонетична система, яка була менш популярна. До особливостей писемної культури Русі треба віднести утворення двох типів літературної мови: церковнослов'янської (церковно-повчальна і житійна література) і давньоруської (ділове листування, юридичні акти, літописи, пам'ятники світської літератури). Умовно літературу Княжої доби можна поділити на два напрямки: оригінальна та перекладна. Охарактеризуйте кожен з зазначених напрямків.

Християнізація також пришвидшила розвиток освіти й науки. Які навчальні заклади відкривалися на Русі, у чому їх особливості? Поглибленню освіти сприяли бібліотеки, які створювалися при монастирях та церквах. Перша із них з'явилася при Софії Київській за часів Ярослава Мудрого.

У Княжий період на Русі відбувався процес систематизації наукових знань. Провідною наукою була теологія, з якою пов'язувалися історія, право, природознавство, математика, астрономія. Розвивалася медицина.

Оригінальністю відзначалась руська сакральна і світська архітектури. За часів Ярослава Мудрого починається процес стрімкої

розбудова міст, спорудження культових приміщень (соборів, храмів), палаців. Запозичений з Візантії архітектурний стиль поєднувався з руськими традиціями дерев'яного зодчества (рубленими хоромами, замками). Розгляньте особливості, наведіть приклади сакральної та світської архітектури.

Провідними жанрами образотворчого мистецтва Русі були мозаїка, фреска, іконопис та книжкова мініатюра, що склалися на основі візантійських шкіл. У чому виявилась самотність художньої культури?

Безпосередньою спадкоємицею культурних здобутків Русі стала Галицько-Волинська держава. Подальшого розвитку набуло літописання (II пол. XIII ст. - Галицько-Волинський літопис, що охоплює події з 1201 по 1291 рр.).

Розглядаючи особливості розвитку архітектури (зодчества), бажано звернути увагу на стилі, що домінували за часів Галицько-Волинського князівства, а саме: продовження архітектурної традиції Русі, поширення впливу західноєвропейської архітектури – романського та готичного стилів.

Місцевий іконопис розвивався під впливом київського. З робіт художників високого професійного рівня збереглась ікона богоматері Одігітрії к. XIII-XIV ст., з Покровської церкви м. Луцька. Галицьке образотворче мистецтво гідно представляє ікона святого Юрія-Змієборця на чорному коні.

У культурі Галицько-Волинської доби ще виразніше спостерігається оригінальне поєднання слов'янської спадщини і нових рис, зумовлених зв'язками з Візантією, Західною і Центральною Європою, країнами Сходу. Воно посідає почесне місце у формуванні української культури, у зміцненні її зв'язків із культурами ін. народів.

Література:

1. Абрамович С., Чикарькова М. Світова та українська культура: Навч. посібник. Львів: Світ, 2018. 344 с.
2. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя : Дике Поле, 2009. 376 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Маключенко В. І. Історія української культури: навчально-методичний посібник. Острого: Видавництво Національного

університету «Острозька академія», 2013. 318 с.

5. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О. О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ІТЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

Питання до теми №3:

1. Визначте провідні жанри літератури Київської Русі.
2. Охарактеризуйте ужиткове та ювелірне мистецтво Русі.
3. У чому полягає самобутність давньоруської культури?
4. Які нові види мистецтва з'явилися у Княжий період?
5. Чим можна пояснити багатомовність давньоруської культури?
6. Що символізував собою давньоруський храм?
7. Які твори мистецтва рукописної книги доби Русі Ви знаєте?
8. Як можна визначити своєрідність культури Галицько-Волинської Русі?
9. Особливості містобудування Галицько-Волинського князівства.
10. Наведіть приклади культових споруд Галицько-Волинської держави. Укажіть на їх стильову специфіку.

Тестові завдання до теми №3:

1. Види письма Київської Русі:
 - а) кириличний устав, напівустав, скоропис;
 - б) «високий», «низький», морально-повчальний стиль;
 - в) перекладна та оригінальна література;
 - г) піктографічне письмо.
2. При якому храмі Русі, згідно з літописом, була створена перша бібліотека?
 - а) у Десятинній церкві;
 - б) у Софіївському соборі в Києві;
 - в) у Києво-Печерській лаврі;
 - г) у П'ятницькій церкві.
3. До якого архітектурного стилю належить традиційний український православний храм:
 - а) класицизм;
 - б) готичний;

- в) візантійський;
 - г) бароко.
4. Тип Богородиці в українській іконописній традиції:
- а) Одигітрія;
 - б) замилювання;
 - в) Оранта;
 - г) знамення.
5. Родина якого князя була зображена в «Ізборнику» 1073 р.?
- а) Ярослава Володимировича (Мудрого);
 - б) Святослава Ярославича;
 - в) Володимира Всеволодовича (Мономаха);
 - г) Володимира Святославича.
6. Перша пам'ятка перекладної літератури Київської Русі:
- а) «Ізборники» Святослава;
 - б) «Остромирове Євангеліє»;
 - в) «Слово про закон і благодать» Іларіона;
 - г) «Повість минулих літ» Нестора.
7. Вплив якої культури мав вирішальне значення для розвитку культури Київської Русі?
- а) західноєвропейської;
 - б) арабо-мусульманської;
 - в) візантійської;
 - г) римської.
8. Живопис на вологій штукатурці, одна із технік настінного малярства, протилежна до а секко (розпис по сухому) – це:
- а) плінфа;
 - б) фреска;
 - в) філігрань;
 - г) мозаїка.
9. Одним із персонажів билин київського циклу є:
- а) Василько Тербовльський;
 - б) Ігор Святославич;
 - в) Володимир Красне Сонечко;
 - г) Ярославна.
10. Який матеріал використовувався для написання книг у Київській Русі?
- а) пергамент;

б) воскові таблички;

в) береста;

г) глиняні дощечки.

11. У давньоруських школах вивчали?

а) риторику;

б) арифметику;

в) основи письма;

г) астрономію.

12. Місто Галицько-Волинського князівства, в якому в 1200 р. була побудована церква святого Пантелеймона:

а) Галич;

б) Перемишль;

в) Луцьк;

г) Львів.

13. Як звали історичного діяча, який зводив міські укріплення на Волині ?

а) Митуса;

б) Олімпій;

в) Олекса;

г) Алімпій.

14. В якому році відбулось будівництво Луцького замку князем Любартом?

а) 1200 р.;

б) 1256 р.;

в) 1337-1383 рр.

г) 1387 р.

15. Одна з найдавніших книг Княжої доби, оздоблена високохудожніми мініатюрами, називається:

а) Остромирове Євангеліє;

б) Острозька Біблія;

в) Пересопницьке Євангеліє;

г) Галицько-Волинський літопис.

Тема 4. Культура періоду становлення української народності (XIV – початку XVII ст.)

Процес формування культури України в XIV-XVI ст. відбивав творення української народності. Одночасно відбувалося формування власне української культури, в якій дослідники виділяють два етапи: 1) XIII - XV ст., коли культура загалом зберігала давньоруську основу в усіх сферах; 2) XVI - I пол. XVII ст., позначений виникненням стійких етнічних ознак та їх поєднанням у систему. Опинившись під владою литовських князів (східна частина України разом з Києвом) та польських феодалів (Галичина та Поділля), прискорюється процес формування української народності. У чому полягали відмінності політики литовців та поляків щодо українських земель і як це позначилося на їх культурному розвитку?

З утворенням Речі Посполитої (1596 р.), починається знищення в Україні державних традицій. Погіршується становище і православної церкви. 1596 р. – Берестейська церковна унія. Які були наслідки її підписання?

Визначну роль у загальнокультурному процесі цього періоду в Україні відіграли братства, найпомітнішими серед яких можна назвати: Львівське Успенське братство (1585 р.), Брестське (1591 р.), Люблінське (1594 р.), Київське Богоявленське (1615 р.), Луцьке (1617 р.). У чому полягала головна мета їх діяльності?

Ренесансний період як етап у поступальному розвитку українського мистецтва визначився притаманним цьому часові розумінням художніх засад, в яких втілювалися суспільно-політичні та духовні проблеми епохи. Основний стимул мистецтва полягав у прагненні художньо засвоїти реальний світ, з'явилася потреба в пізнанні, науці, що яскраво вказувала на звільнення людського розуму, всього єства людини від догм церковного світогляду.

В умовах боротьби проти іноземної експансії пробуджувався інтерес українців до власної історії, мови, традицій. Поширенню цих ідей сприяли представники України, які навчалися у закордонних університетах: Ю. Дрогобич, Лукаш з Нового Града, С. Оріховський і багато інших. Що Вам відомо про визначних закордоном українців? Визначте особливості освітньої системи у зазначений період. Чи були в Україні навчальні заклади вищого ступеня?

У XVI - на поч. XVII ст. в українську культуру проникли художні ідеї Відродження. Нові мистецькі віяння, що приходили із Заходу,

поєднувалися із національними традиціями. Найбільше у Львові збереглося пам'яток міської архітектури. Назвіть найвідоміші архітектурні споруди. Охарактеризуйте особливості української народної дерев'яної архітектури.

Тісно пов'язана з архітектурою стилю Відродження скульптура. На західноукраїнських землях переважала дерев'яна скульптура. Окремий жанр становить скульптурний портрет. Найраніше його зразки зустрічаються у надгробних пам'ятниках. На зміну рельєфам приходять кругла скульптура (відокремлена від площини). В обличчях людей посилюються психологічні ознаки.

Одним із основних видів образотворчого мистецтва був монументальний живопис. У цей період у духовному житті зростає значення іконопису. Поступово в мистецтві живопису розвиваються і світські жанри: портрет, історична, батальна картини, пейзаж.

Перші друковані книги кирилицею з'являються наприкінці XV ст. у Кракові, де мешкало чимало українців. Назвіть відомих першодрукарів-українців. Надзвичайно збагатило вітчизняну культуру XVI - на поч. XVII ст. мистецтво графіки, яке було пов'язане переважно з літописанням («Київський псалтир» (1397 р.)). Найвидатнішою пам'яткою книгописання є «Пересопницьке Євангеліє» (1556-1561) - перший переклад святого Письма зі староболгарської мови тогочасною українською. Книги було ілюстровано гравюрами - різновидом графіки, невіддільним від друкарства.

Література:

1. Бондаренко А. Культ воїна-звіра в козацьку добу // Українознавство. 2010. № 3. С. 220 -223.

2. Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Рижко В.А. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти. Київ: Літера, 2020. 464 с.

3. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя : Дике Поле, 2009. 376 с.

4. Качкан В.А. Історія української культури. Підручник/ Під ред. В.А.Качкан. Київ: Медицина, 2016. 368 с.

5. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.

Питання до теми №4:

1. Визначте соціально-історичні умови розвитку культури України у Литовсько-Польську добу.
2. Яке значення Великого князівства Литовського у розвитку освіти і культури України?
3. Розкрийте роль братств у національному відродженні України.
4. Чому культурне піднесення у Києві середини XV ст. називають «Олельковицьким»?
5. У чому полягає вплив виникнення друкарської справи в Україні на розвиток освіти, українського письменства та культури загалом?
6. Що сприяло розвитку міської архітектури XVI – I пол. XVII ст.?
7. У чому полягає специфіка іконопису Литовсько-Польської доби? Як еволюціонує українська ікона цієї доби?
8. Наскільки виразно представлений Ренесанс в українському мистецтві?
9. Чи можна віднайти світські елементи у малярстві XVI – I пол. XVII ст.?
10. Чого домагалися письменники-полемісти? Якою вони бачили сучасну їм Україну?

Тестові завдання до теми №4:

1. В якому році вийшов твір П. Скарги «Про єдність Церкви Божої під єдиним пастирем»?
 - а) 1477 р.;
 - б) 1547 р.;
 - в) 1577 р.;
 - г) 1677 р.
2. Якою мовою написане Пересопницьке Євангеліє?
 - а) церковнослов'янською;
 - б) староукраїнською літературною;
 - в) сучасною українською;
 - г) тогочасною українською розмовною.
3. Яка суспільна верства наприкінці XVI – на поч. XVII ст. відігравала вирішальну роль в утворенні братств?

- а) селянство;
 - б) міщани;
 - в) духовенство;
 - г) козаки.
4. В якому році надруковано Острозьку Біблію?
- а) 1547 р.;
 - б) 1577 р.;
 - в) 1581 р.;
 - г) 1677 р.
5. Хто був першим ректором Острозької академії?
- а) Юрій Рогатинець;
 - б) Петро Скарга;
 - в) Іван Вишенський;
 - г) Герасим Смотрицький.
6. Який навчальний заклад було засновано в Острозі у другій половині XVI ст.
- а) єзуїтський колегіум;
 - б) чотирикласне народне училище;
 - в) слов'яно-греко-латинську школу;
 - г) протестантську гімназію.
7. Перша братська школа виникла у місті:
- а) Києві;
 - б) Чернігові;
 - в) Катеринославі;
 - г) Львові.
8. Які предмети не вивчали в Острозькій академії?
- а) граматики, риторика, діалектика;
 - б) арифметика, геометрія;
 - в) релігієзнавство, мистецтвознавство;
 - г) астрономія, музика.
9. Українським першодруком була книга Івана Федорова:
- а) Біблія;
 - б) Євангеліє;
 - в) Псалтир;
 - г) Апостол.
10. У XVI-XV ст. культурний центр України перемістився:
- а) на Слобожанщину;

- б) до Галицько-Волинського князівства;
- в) на полтавські землі;
- г) у Донецьк.

11. Однією з відмітних рис культури XVI-XV ст. було:

- а) написання численних романів;
- б) спорудження неприступних замків;
- в) увіковічення у скульптурі людського зображення;
- г) поширення театрального мистецтва.

12. Найстарішою кам'яною фортецею України є:

- а) Верхній замок у Луцьку;
- б) Хотинська фортеця;
- в) Мукачівський замок;
- г) Успенська церква у Львові.

14. Хто із зазначених нижче не був відомим українським гуманістом:

- а) Юрій Дрогобич;
- б) Петро Могила;
- в) Павло Русин;
- г) Станіслав Оріховський.

15. Як називався заклад в Острозі:

- а) слов'яно-греко-латинська академія;
- б) культурно-освітній центр;
- в) середня школа;
- г) університет.

Тема 5. Розвиток української культури у часи Гетьманщини

Розглядаючи культуру гетьманських часів, не можна оминати питання, пов'язане з витоками козацької культури. Студентам необхідно знайти матеріали, що засвідчують витоки та особливості формування козацької культури. Особливу увагу треба звернути на давні культури, що відбилися в козацькій культурі й знайшли своє продовження й розвиток: «культ коня», «культ меча (шаблі)», «культ дерева» та ін., а також відзначити своєрідність духовних цінностей козацтва, що в комплексі утворювали психологію лицарства, з'ясувати як співіснували в козацькій ментальності дух волі й дух терпимості.

На розвиток культури козацько-гетьманської доби позначилися традиції як Київської Русі, так і зародження нових ідей та явищ, співзвучних західноєвропейським. У межах означеного хронологічного періоду духовний розвиток українського народу відбувався за нових історичних реалій, зумовлених Національно-визвольною війною сер. XVII ст. і створенням Козацької республіки. На цьому суспільно-історичному тлі й розгорталось творення культури Нового часу.

За рівнем освіченості й культури український народ за козацько-гетьманської доби піднявся на один щабель із розвиненими країнами Західної Європи. Головним осередком культурного й науково життя залишався Київ з Києво-Могилянською академією, яка наближалася до кращих європейських навчальних закладів. У чому полягали особливості освітньої системи Гетьманщини? Охарактеризуйте розвиток наукових знань.

Утвердження ідей національної самобутності за часів козацтва позначилося на світоглядно-естетичній своєрідності стилю українського бароко (від. італ. химерний) — художній стиль, що характеризується декоративною пишністю, динамічними складними формами й живописністю. На відміну від європейського бароко, українському бароко притаманні демократичні засади. Цей стиль був пронизаний пафосом героїки й урочистого утвердження ідеалу світла як основи світобудови, що виявлялося у сліпучо-золотих переливах церковних бань і мереживі різьблених іконостасів, високій духовності музичних гімнів і хорових концертів. Бароко стало першим універсальним художнім напрямом, що поширився в усіх видах мистецтва: поетичному, образотворчому, музичному, театральному. Визначте характерні риси барокової архітектури, наведіть приклади найвідоміших споруд.

У мистецтві стилю бароко важливу роль відігравала скульптура. Її широко використовували в оздобленні фасадів та інтер'єрів архітектурних споруд. Що Вам відомо про творчість Й. Пінзеля? Живопис доби бароко розвивався під впливом європейського та народного мистецтва. В Україні розвивався монументальний, станковий, портретний живопис, народна картина. Назвіть найвідоміших живописців й охарактеризуйте їх творчість. Час розквіту української гравюри та книгодрукування це XVII-XVIII ст. Визначте кращих українських гравєрів.

Розвиток літератури означеного періоду пов'язаний з іменами І. Величковського, І. Галятівського, Л. Барановича, К. Зиновієва та ін. Охарактеризуйте творчість цих видатних письменників та поетів. Визначними історичними творами, які вперше з'явилися наприк. XVII ст., були так звані козацькі літописи: літопис Самовидця, Г. Грябянки та С. Величка. У чому полягає їх історична цінність?

Другу половину XVIII ст. називають «золотим віком української музики». На цей період припадає розвиток українського шкільного театру. Охарактеризуйте розвиток музичного та театрального мистецтв.

Література:

1. Бондаренко А. Культ воїна-звіра в козацьку добу/ А. Бондаренко // Українознавство. 2010. № 3. С. 220 -223.
2. Історія української культури: навч.-метод. посібник з дисципліни / Укл. Петренко І.М., Сарапин В.В. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. 428 с.
3. Качкан В.А. Історія української культури. Підручник/ Під ред. В.А.Качкан. Київ: Медицина, 2016. 368 с.
4. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
5. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О. О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

Питання до теми №5:

1. У чому, на Ваш погляд, витоки козацької культури?
2. Чим можна пояснити популярність різноманітних культів?
3. У чому вбачається вплив козацької культури на загальноукраїнську тогочасну культуру?
4. Як Ви гадаєте, чому твори відомих українських композиторів XVIII ст. користуються популярністю і в наш час?
5. Чим українське бароко відрізняється від загальноєвропейського? Обґрунтуйте свою думку.
6. Що Ви знаєте про створення й організацію навчального процесу в Києво-Могилянській колегії?

7. Назвіть основні жанри образотворчого мистецтва епохи бароко.

8. Що таке «парадний портрет»?

9. Схарактеризуйте внесок Григорія Сковороди в українську культуру.

10. Проаналізуйте основні тенденції розвитку української архітектури XVIII ст.

Тестові завдання до теми №5:

1. Яка риса зближує козацьке товариство з лицарським орденом ?

- а) войовничість;
- б) аскетизм;
- в) любов до розкошів;
- г) своєрідне ставлення до жінки.

2. Політичною і духовною столицею України, центром науки, її «Афінами» у другій половині XVII ст. було місто:

- а) Київ;
- б) Чернігів;
- в) Львів;
- г) Полтава.

3. Визначальним чинником розвитку культури XVII ст. був:

- а) вплив представників духовенства;
- б) вплив козацтва;
- в) вплив західної культури;
- г) вплив ремісників і купців.

4. Який гетьман України у 1763 р. звернувся до царського уряду із проханням перетворити Києво-Могилянську академію на університет, відкрити університет у Батурині, а також заснувати університетські друкарні?

- а) Кирило Розумовський;
- б) Іван Мазепа;
- в) Богдан Хмельницький;
- г) Іван Самойлович.

5. У II пол. XVII - XVIII ст. у мистецтві панує стиль:

- а) готичний;
- б) класицизм;
- в) модерн;
- г) бароко.

6. Собор св. Юри у Львові спроектував:

- а) Б. Меретин;
- б) Л. Берніні;
- в) С. Борроміні;
- г) Б. Растреллі.

7. Києво-Могилянська колегія отримала статус академії 26 вересня 1701 р. завдячуючи:

- а) П. Могили;
- б) І. Мазепі;
- в) І. Гізелю;
- г) Л. Барановичу.

8. Хто із видатних мандрівників сказав про Україну: «Люди вчені, кохаються в науках і законах, гарні знавці риторики, логіки і всякої філософії...»:

- а) Павло Алепський;
- б) Василь Григорович-Барський;
- в) Микола Миклухо-Маклай;
- г) Даниїл, руської землі ігумен

9. Українські друковані книги XVII - XVIII ст. відзначаються:

- а) оригінальністю художнього оформлення;
- б) орнаментальністю;
- в) ініціалами;
- г) зовнішністю.

10. Яке визначення відповідає стилю бароко:

- а) характеризується декоративною пишністю та живописністю;
- б) зображує незвичайного героя в незвичайних обставинах;
- в) характеризується чіткістю і пропорційністю зображень;
- г) зображує типового героя у типових обставинах.

11. У літературі XVII - XVIII століття визначне місце посідають:

- а) драми;
- б) літописи;
- в) містерії;
- г) оди.

12. Основоположником вітчизняної епідеміології був:

- а) Данило Самойлович;
- в) Феофан Прокопович;
- б) Іриней Фальківський;
- г) Нестор Амбодик-Максимович.

13. Збірки «Зегар з полузегарком» (1690) та «Млеко от овци пастиру належное» (1691) належать перу поета:

- а) Івана Величковського;
- б) Лазаря Барановича;
- в) Дмитра Туптала;
- г) Григорія Сковороди.

14. Наприкінці XVIII ст. в українському мистецтві з'являється:

- а) рококо;
- б) класицизм;
- в) модернізм;
- г) кубізм.

15. До архітекторів світового рівня належить українець:

- а) І. Григорович-Барський;
- б) Т. Шевченко;
- в) А. Галик;
- г) І. Руткович.

Тема 6. Національно-культурне відродження в Україні кінця XVIII – початку XIX ст.

Поняття «українське національно-культурне відродження» відображає процес становлення і розвитку культурно-освітнього та громадсько-політичного життя України протягом кінця XVIII – поч. XIX ст. При розгляді даної теми студенти повинні розуміти, що XIX ст. - це період формування української національної самосвідомості нового часу. Потрібно визначити які суспільно-політичні фактори впливали на вказаний процес.

Території України входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій. Жорстка русифікаторська політика царату спрямовувалася на нівелювання української національної культури. До подібних заборонних заходів вдавався й австрійський уряд на західноукраїнських землях (Галичині, Закарпатті, Буковині). В умовах бездержавності Україна перетворювалася на культурну провінцію імперій, до складу яких входили її території. Це дало поштовх до зародження загальноєвропейських просвітницьких ідей, їх орієнтованого вияву на ґрунті нових соціокультурних процесів.

Розвиток промисловості та торгівлі зумовлював потребу в освічених і кваліфікованих людях, що стимулювало розширення мережі навчальних закладів. Визначте особливості освітньої системи І половини XIX ст. Які зміни в цій сфері відбулися після реформи 1864 р.?

Осередками наукових знань стали університети: Харківський (1804), Київський університет св. Володимира (1834), Новоросійський (1865). Тогочасна наука представлена як розвитком історичних знань (Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов, М. Грушевський), так і експериментальних (М. Бекетов; І. Пулюй, І. Мечников, І. Сеченов, П. Житецький, О. Потебня, К. Ушинський).

Під впливом ідей романтизму відбувається становлення нової української літератури, «батьком» якої вважають І. Котляревського. Його «Енеїда» (1798) була першою поемою, написаною живою українською мовою, в якій поєдналися жанрові та художньо-поетичні традиції старої української літератури з новою, підкреслено демократичною національною ідеологією. Охарактеризуйте творчість видатних письменників і поетів XIX ст.: П. Гулака-Артемовського, Г. Квітки-Основ'яненко, Є. Гребінки, Л. Боровиковського,

М. Білецького-Носенка, М. Гоголя, видатного Кобзаря Т. Шевченка, П. Куліша, І. Нечуй-Левицького, І. Франка та ін.

Кінець XVIII ст. - XIX ст. - період зародження й становлення професійного театру і музичної культури. У сценічному й акторському мистецтві простежувалися 2 тенденції: перша йшла від мистецтва народних лицедіїв, від манери виконання інтермедій, аматорських вистав; друга - спиралася на сценічні канони класичної школи акторського виконання. Розкажіть про «театр українських корифеїв».

У XIX ст. в Україні продовжують розвиватися різні жанри народної музики, започатковані в минулі роки. Охарактеризуйте творчість видатних українських композиторів: М. Лисенка, С. Гулака-Артемовського, М. Вербицького, А. Вахнянина та ін.

В архітектурі та образотворчому мистецтві утвердився новий художній напрям - класицизм, що ґрунтувався на античних традиціях. У живопису та скульптурі провідного значення набули міфологічні та історичні теми, ідеалізовані зображення людини відповідно до давньогрецьких та давньоримських традицій. Одночасно з класицизмом у I пол. XIX т. розвивалися такі художні напрями, як сентименталізм, романтизм та реалізм, що виявилися переважно в мистецтві живопису та графіки, у портретному, пейзажному та побутовому жанрах. Студентам необхідно проаналізувати особливості української архітектури, навести приклади споруд, охарактеризувати творчість видатних архітекторів. Визначте основні жанри живопису, назвіть найвідоміших художників та скульпторів вказаного періоду. Що було притаманне їх творчості?

Література:

1. Абрамович С., Чікарькова М. Світова та українська культура: Навч. посібник. Львів: Світ, 2018. 344 с.
2. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
3. Культурологія : навч. посіб. / В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький, Е. В. Германова де Діас. Київ : Знання, 2012. 494 с.
4. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. – Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.

5. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О. О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

Питання до теми №6:

1. Що означає поняття «національна свідомість»?
2. Охарактеризуйте процес національного відродження та визначте його особливості в I пол. XIX ст.?
3. Доведіть, що наші земляки зробили значний внесок у розвиток російської культури. Чи була їхня праця на чужому культурному полі зрадою Батьківщині?
4. У чому історичне і культуротворче значення Т.Г. Шевченка як камертону української культури?
5. Охарактеризуйте здобутки української суспільної думки XIX ст.
6. Чому, на Ваш погляд, справа заснування університету в Києві затягнулася на декілька десятиліть ?
7. У чому полягає світоглядне значення творчості І. Франка у формуванні української національної культури у вимірі світової цивілізації?
8. Визначте провідні тенденції розвитку української літератури XIX ст.
9. Назвіть і проаналізуйте відкриття видатних учених України XIX ст.
10. Проаналізуйте розвиток українського театру на перехресті XIX – XX ст.

Тестові завдання до теми №6:

1. Хто є автором опер «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Наталка-Полтавка»:
 - а) С.С. Гулак-Артемівський;
 - б) М.В. Лисенко;
 - в) М.Д. Леонтович;
 - г) К.Г. Стеценко.
2. Початком дискусії щодо статусу української мови як самостійної мови була:
 - а) «Енеїда» І. Котляревського;
 - б) виступ проф. Г. Пандке;

в) виступ проф. О. Потебні;

г) виступ М. Міхновського.

3. Перша українська художньо-етнографічна реалістична повість з селянського життя :

а) «Люборацькі» А. Свидницького;

б) «Марко проклятий» О. Стороженка;

в) «Лук'ян Кобилиця» Ю. Федьковича;

г) «Fata morgana» М. Коцюбинського.

4. Яке ставлення було у М. Костомарова щодо фольклорних текстів:

а) не припускав їх критичний аналіз;

б) критично переробляв тексти;

в) зіставляв тексти українські з європейськими;

г) визнавав їх як єдине достовірне джерело.

5. Основним вищим навчальним закладом ХІХ ст. був (ла):

а) Києво-Могилянська академія;

б) Харківський університет імені В.Н. Каразіна;

в) Катеринославський університет;

г) Українська академія наук.

6. Автор «Мыслей об истории Малороссии» є:

а) М. Драгоманов;

б) М. Грушевський;

в) М. Костомаров;

г) П. Куліш.

7. Одним із засновників Харківського університету став відомий громадський діяч, просвітитель:

а) В. Каразін;

б) І. Котляревський;

в) Г. Сковорода;

г) М. Сумцов.

8. Київський університет був створений у:

а) 1834 р.;

б) 1836 р.;

в) 1840 р.;

г) 1841 р.

9. До відомих фольклористів ХІХ ст. не належить:

а) М. Максимович;

б) О. Русов;

в) П. Чубинський;

г) І. Рижський.

10. Нову українську драматургію започаткував твір:

а) «Наталка Полтавка» І. Котляревського;

б) «Лимерівна» П. Мирного;

в) «Лісова пісня» Л. Українки;

г) «Борислав сміється» І. Франка.

11. Основою розвитку української літератури ХІХ ст. був напрям:

а) романтизм;

б) класицизм;

в) реалізм;

г) неоромантизм.

12. Відому картину «Запорожці пишуть листа до турецького султана», яка підкреслює волелюбний характер українського народу, його природний оптимізм, написав:

а) І. Рєпін;

б) В. Тропінін;

в) В. Серов;

г) М. Ге.

13. Основним принципом архітектури ХІХ ст. стало:

а) відтворення готики;

б) застосування античної ордерної системи;

в) «поєднання непокєднуваного»;

г) застосування стилю рококо.

14. Найвизначнішим українським скульптором епохи класицизму був:

а) П. Дубровський;

б) І. Мартос;

в) П. Галаган;

г) Ч. Камерон.

15. Оригінальним видом живопису ХІХ ст. був:

а) пейзаж;

б) натюрморт;

в) інтимний портрет;

г) панорама.

Тема 7. Духовна культура України ХХ ст.

У ХХ ст. перед суспільством постали глобальні суперечності, які неможливо розв'язати без докорінних змін у світогляді людини. Це зумовило перехід до нового стилю мислення з притаманним йому плюралізмом (визнання множинності істин), полікультурністю (розуміння і прийняття культурної своєрідності народів світу, що призводить до обміну цінностями, активної взаємодії представників різних культур), толерантністю (терпимість до чужих поглядів, вірувань). ХХ ст. - це час виникнення нових видів мистецтва (зокрема, кінематографу), це епоха модернізму і постмодернізму.

Культурно-історичний розвиток ХХ ст. умовно можна поділити на наступні періоди: 1) перші перехідні десятиліття, для яких притаманні соціальні зміни та інтенсивні модерністські експерименти в галузі мистецтва; 2) десятиліття терору, голодомору, лихоліть Другої світової війни та повоєнної розрухи; 3) піднесення мистецького життя періоду відлиги (творчість митців-шістдесятників і формування новітніх арт-практик вітчизняного андеграунду - альтернативи соцреалізму; 4) національно-культурне відродження доби незалежної України та виникнення перших ознак кіберкультури.

Поступальний розвиток вітчизняної культури впродовж більшої частини ХХ ст. був зумовлений низкою чинників історичного характеру. Розпочалася жвава дерусифікація життя, були засновані українські навчальні заклади, припинила свою діяльність царська цензура. Культурні процеси, започатковані за доби Центральної Ради, у наступний період – Української держави гетьмана П. Скоропадського – набули завершеного вигляду. Про це свідчить відкриття 150 українських гімназій, двох університетів, а також заснування низки державних установ, без яких неможливо існування будь-якої незалежної країни, – Державного архіву, історичного музею, Національної академії наук тощо. Наступна доба - Директорії вже не мала достатньо сил та засобів, щоб пролонгувати цю тенденцію культурного поступу.

Після завершення громадянської війни формуються сприятливі передумови для різних форм художньої творчості: сповненої оптимізму пісенної «епохи Дунаєвського», українського модернізму в українській літературі та театрі (М. Коцюбинський, М. Хвильовий, П. Тичина, Л. Курбас), авангарду в образотворчому мистецтві (О. Богомазов, В. Єрмилов, О. Екстер, К. Малевич). Нові обрії

відкривала школа М. Бойчука, під впливом технічних винаходів розвивалася архітектура (В. Городецький, Ф. Кричевський). Першими фільмами геніального режисера О. Довженка утверджувалося молоде українське кіномистецтво. Які зміни відбулися в культурі зі становленням тоталітарного режиму?

У 60-х рр. з'являється сучасне мистецтво (contemporary art), під яким мається на увазі мистецтво, що протистоїть модернізму, або висхідне до нього. Художники шукали альтернативу модернізму і часто застосовували принципи, протилежні йому. З'явилися нові образи і засоби для вираження якихось ідей. Одним із найяскравіших явищ у сучасному мистецтві є фемінізм, перформанс, інсталяція.

Від «хрущовської відлиги» (1956) до «горбачовської перебудови» (1986) існував такий напрямок як нонконформізм (лат. non conformis - не відповідний, не однаковий, незгодний) складався з «неофіційного мистецтва» і андеграунду (англ. underground - підпілля). В різноманітних формах він існував з часів культурної революції (затвердження соцреалізму, як єдиного дозволеного «формату» мистецтва), до зупинки радянської ідеологічної машини в середині перебудови. Розкрийте сутність цього мистецького напрямку й назвіть його представників.

Література:

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Кислюк К.В. Українська культура I чверті XXI ст: повороти модернізаційних перетворень. 2-ге вид., стер. Київ: Кондор, 2018. 196 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Маключенко В. І. Історія української культури: навчально-методичний посібник. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. 318 с.
5. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О. О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

Питання до теми №7:

1. У чому виявився розвиток української культури у період революції та національно-визвольних змагань?

2. Чи можна стверджувати, що після 1917 р. для України було втрачено великий інтелектуальний потенціал?

3. Якими були особливості розвитку культури доби Центральної Ради?

4. Чому українізація найважче проходила у середовищі партапарату, покликаного відповідати за цей процес?

5. Що означає поняття «Розстріляне відродження»?

6. Що нового принесли в літературу та мистецтво «шістдесятники»?

7. У чому виявилось нігілістичне ставлення до національної самобутності українського народу, його культури в 1970-ті – I пол. 1980-х рр.? Чи мали місце репресії проти діячів української культури?

8. Назвіть прізвиська та твори відомих Вам художників і скульпторів 50-80-х рр.

9. Визначте особливості архітектурного стилю «сталінський ампір».

10. Чим уславилися С. Параджанов і Ю. Ілленко?

Тестові завдання до теми №7

1. Яке з наведених значень слова «модернізм» не відповідає дійсності:

- а) новий;
- б) сучасний;
- в) модний;
- г) людський.

2. Першим президентом Української Академії Наук, створеної під час національно-визвольних змагань, став:

- а) М. Василенко;
- б) В. Вернадський;
- в) М. Грушевський;
- г) В. Винниченко.

3. Видатний діяч української культури, скульптор і кінорежисер:

- а) І. Кавалерідзе;
- б) О. Довженко;
- в) М. Лисенко;
- г) Ф. Пігідо-Правобережний.

4. Хто є автором роману «Сад Гетсиманський»:

- а) І. Багряний;
- б) В. Барка;
- в) Є. Сверстюк;
- г) Л. Костенко.

5. Українська малярка-жанрист, народний художник УРСР (з 1960 р.):

- а) Т. Яблонська;
- б) А. Горська;
- в) О. Мешко;
- г) Л. Костенко.

6. Хто є автором скульптури Кий, Щек, Хорив та сестра їх Либідь, що у Києві:

- а) В. Бородай;
- б) В. Зноба;
- в) С. Якутович;
- г) О. Мельничук.

7. Найвища державна відзнака в Україні в галузі літератури і мистецтва - це:

- а) Нобелівська премія;
- б) премія ім. Лесі Українки;
- в) Ленінська премія;
- г) Національна премія ім. Т. Шевченка.

8. Культурні зразки, які пов'язані із загальною домінуючою культурою і разом з тим відрізняються деякими рисами - це:

- а) масова культура;
- б) контркультура;
- в) субкультура;
- г) елітарна культура.

9. Світогляд, закладений на психологічному рівні певної групи людей -це:

- а) психологія;
- б) ментальність;
- в) гуманізм;
- г) традиції.

10. Всесвітню славу українському кіно здобув фільм «Тіні забутих предків». Хто був його режисером?

- а) О. Довженко;

- б) І. Миколайчук;
- в) Ю. Ілленко;
- г) С. Параджанов.

11. Провідний напрям в архітектурі, монументальному і декоративному мистецтві СРСР з к. 1930-х до сер. 1950-х рр.:

- а) сталінський ампір;
- б) конструктивізм;
- в) раціоналізм;
- г) романтизм.

12. Визначте, хто з названих митців належить до покоління «шістдесятників»:

- а) Л. Костенко;
- б) І. Драч;
- в) Б. Олійник;
- г) М. Руденко;
- д) В. Стус;
- є) О. Мешко.

13. Космополітизм – це:

а) ідеологія світового громадянства, яка надає пріоритетне значення загальнолюдським цінностям і другорядне – національним проблемам;

б) політична кампанія з переслідування групи генетиків;

в) назва нової генерації (покоління) радянської та української національної інтелігенції;

г) рух, учасники якого в СРСР виступали за демократизацію суспільства.

14. Культури, які відрізняються від домінуючих зразків і кидають їм виклик - це:

- а) культура богеми;
- б) контркультура;
- в) політична культура;
- г) технічна культура.

15. Культурна ідентифікація — це:

а) моральний принцип, спрямований на допомогу ближньому;

б) самовідчуття людини всередині конкретної культури;

в) доцільна впорядкованість людського середовища;

г) фактор, що організовує усі рівні життя людей.

Тема 8. Культура України в умовах нових соціально-політичних реалій (90–ті роки XX – початок XXI ст.)

Розвиток української культури на сучасному етапі знаходиться в великій залежності від Заходу та Росії. Інтегруючись після розпаду Радянського Союзу у світову міжнародну систему, постсоціалістична Україна швидко відчула на собі результат глобалізації світового інформаційного простору - інформаційно-культурний дисбаланс. У чому, на Вашу думку, він полягає?

Визначальним напрямом розвитку культури стає постмодернізм. Творча свобода, жадання віднайти власний стиль та світ, задиркуватість стали ґрунтом для нового покоління письменництва: Ю. Андрухович, С. Жадан, А. Кокотюха; Ю. Покальчук, О. Ульяненко, О. Забужко, Т. Прохасько, В. Кожелянко, І. Роздобудько, І. Карпа, М. Матіос, С. Поваляєва, поети К. Москалець, Р. Скиба, О. Ірванець, В. Неборак. Охарактеризуйте їх творчість.

В архітекторів з'явилась можливість творчого пошуку для урізноманітнення естетики. Віддзеркаленням глобалізації архітектурного процесу стали постмодерністські та інші стильові шукання. За активної участі архітектурної Елісти в 1992 р. почалося відродження академії архітектури, були запроваджені конкурси. Отримують нове вирішення містобудівні комплекси. За незалежності відновлюються пам'ятки архітектури вітчизняної спадщини. Нові православні церкви будують переважно у візантійському стилі, рідко у класичному, готичному або псевдоруському. Наведіть приклади найвідоміших архітектурних комплексів.

Для образотворчого мистецтва незалежної України характерна наявність цілого спектру різних стилів і художніх напрямків - від реалістичної манери до найсучасніших віянь. Численні виставки в Україні й за кордоном свідчать про появу нових художніх форм: інсталяції, ассамбляжа, акціонізму, перформанса, відеоарта. При цьому у творчості багатьох художників спостерігаються мотиви трипільської й скіфської культур, культури Русі, античних пам'ятників Чорноморського узбережжя, українського бароко, а також події, пов'язані з екологічними й соціальними катастрофами. Українських художників сьогодні знає весь світ, вони зробили величезний внесок у розвиток мистецтва, серед них – визнаний геній І. Марчук, Ф. Гуменюк, А. Чебикін, О. Бородай та ін. Визначте риси, притаманні їх творчості.

В сучасній Україні спостерігається тенденція щодо відродження традиційних українських промислів. Загальноновизнаним є внесок у відродження, розвиток і популяризацію плетива з лози заслуженого майстра народної творчості України Г. Кучер з м. Обухів. Заслугують на увагу й роботи майстрів плетива з рослинних матеріалів з інших регіонів України: М. Городник, Ю. Денищук, Л. Приходько та інші.

Також багатством орнаменту й колориту, розмаїтістю форм відрізняються жіночі шийні прикраси з бісеру. У художній палітрі українського народу присутнє і мистецтво створення паперового мережива, так званої витинанки. Орнаменти композиції народного розпису стін збереглися в так званих «мальованках» — малюнках на папері. Саме від мальованок й пішло мистецтво українського декоративного розпису.

При вивченні культури періоду незалежності особливу увагу необхідно звернути на її розвиток за межами України. Проаналізуйте зв'язки між українською діаспорою та Україною на сучасному етапі, зокрема, діяльність найбільших організацій української діаспори: Український державницький фронт (Великобританія), Європейський конгрес українців, Ліга українців і Ліга українок Канади, українсько-американська організація «Воля», «Українська ініціатива», яку очолює В. Райчинець, Союз українців, Форум Українців Чеської Республіки, Союз українських жінок (Чехія) та ін.

Література:

1. Історія світової культури / під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. 376 с.
2. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Качкан В.А. Історія української культури. Підручник/ Під ред. В.А.Качкан. Київ: Медицина, 2016. 368 с.
5. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 368 с.

Питання до теми №8:

1. Назвіть основні напрями національно-культурного відродження України у 1990-2000-х рр. Наведіть приклади.

2. Якими були остаточні результати Чемпіонату Європи з футболу 2012 року (ЄВРО – 2012), що проходив на полях Польщі та України?

3. Завдяки діяльності якого підприємства Україна входить до десятки «космічних» держав світу?

4. Назвіть найвищу державну нагороду України, що призначається за вклад особистості у розвиток сучасної української літератури та мистецтва?

5. Як Ви оцінюєте мовну ситуацію в Україні на сучасному етапі?

6. Які основні проблеми розвитку української культури в ХХІ ст.?

7. Назвіть зміни, які сталися в освітянській галузі за роки незалежності України.

8. Які чинники розвитку української культури та її перспективи?

9. Охарактеризуйте мистецькі досягнення української діаспори?

10. Як вітчизняна наука адаптувалась до умов ринку?

Тестові завдання до теми №8:

1. Назвіть найбільш відомого нині західного кінорежисера українського походження, автора фільмів «Поцілунок жінки-павука», «Чортополох», «Гра в полях господніх», «Карандіру» та ін.:

а) С. Параджанов;

б) Р. Бабаян;

в) Г. Бабенко;

г) Ф. Бондарчук.

2. В якому жанрі сучасної російськомовної літератури письменники, вихідці з України, утримують повну гегемонію протягом усіх років ХХІ ст.?

а) детектив;

б) фантастика;

в) «жіночий» роман;

г) роман жаків.

3. До реєстру світової спадщини ЮНЕСКО ввійшли відомі пам'ятки України:

а) Києво-Печерська лавра;

б) Полтавський Хрестовоздвиженський монастир;

в) Благовіщенський собор у Харкові;

г) Палац К. Розумовського в Батурині.

4. Яку політичну організацію створила українська інтелігенція під керівництвом письменницьких кіл, що відіграла велику роль у формуванні незалежної України:

- а) Гельсінська група;
- б) Народний рух;
- в) Організація «Спадщина»;
- г) Соціалістична партія.

5. Дуєт яких харківських письменників, ховається за псевдонімом Генрі Лайона Олді (кращий письменник-фантаст Європи 2006 р.)?

- а) Д. Громов та О. Ладиженський;
- б) Я. Боцман та Д. Гордієвський;
- в) Марина та Сергій Дяченко;
- г) Аркадій та Борис Стругацькі.

6. Назвіть найвідомішого на сьогоднішній день українського мандрівника, уродженця запорізького краю?

- а) В. Супруненко;
- б) В. Арсенєв;
- в) Ф. Конюхов;
- г) Ю. Лисянський.

7. Назвіть першу етнічну українку-космонавта?

- а) Р. Боднар;
- б) С. Савицька;
- в) В. Терешкова;
- г) Г. Стефанишина-Пайпер.

8. Художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка (2001-2012 рр.), який зіграв понад 100 ролей у кіно та понад 50 – на сцені театру:

- а) Б. Ступка;
- б) М. Резнікович;
- в) А. Жолдак;
- г) Р. Віктюк.

9. Перша українська кінострічка, яка перемогла на міжнародному Канському кінофестивалі:

- а) «Подорожні»;
- б) «Аврора»;
- в) «Штольня»;
- г) «Вій».

10. Імпровізація, експресія, емоційність, велике значення ритму є особливостями:

- а) року;
- б) джазу;
- в) поп-музики;

г) класичної музики.

11. Який напрям у музиці пропагують гурти «ВВ» та «Океан Ельзи»:

- а) джаз;
- б) рок;
- в) класику;
- г) фолк.

12. Назвіть прізвище знаменитого композитора-барда і професора-металурга, уродженця м. Запоріжжя?

- а) Б. Окуджава;
- б) В. Берковський;
- в) Ю. Візбор;
- г) Т. Шаов.

13. Яка з сучасних конфесій православної церкви контролює більшість українських приходів?

- а) Українська православна церква Київського патріархату;
- б) Українська православна церква Московського патріархату;
- в) Українська греко-католицька церква;
- г) Українська автокефальна церква.

14. Переможницею конкурсу Євробачення 2016 р. стала:

- а) Тіна Кароль;
- б) Руслана;
- в) Ані Лорак;
- г) Джамала.

15. Реформування вищої школи пов'язане із:

- а) вимогою часу;
- б) Болонським процесом;
- в) розпорядженням Президента України;
- г) бажанням студентів.